

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

İnternette Demokrasi İndirmek? İnternetin Latin Amerika'da Vatandaşlık Haklarını İlerletme Potansiyeli ve Sınırlamaları

Bert Hoffmann

Bu makaleye atıf için: Hoffmann, Bert, "İnternette Demokrasi İndirmek? İnternetin Latin Amerika'da Vatandaşlık Haklarını İlerletme Potansiyeli ve Sınırlamaları", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, Sayı 16 (Kış 2007-2008), s. 97-113.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

İnternette Demokrasini İndirmek?

İnternetin Latin Amerika'da Vatandaşlık Haklarını İlerletme Potansiyeli ve Sınırlamaları *

Bert Hoffmann

ÖZET

Bu makale Latin Amerika'daki internet kullanımını, internetin nasıl algılandığını ve ne şekilde internetin kamusal kullanıma açıldığını incelemektedir. İnternet, Latin Amerika'daki sosyalist rejimler için bir tehdit olarak algılanmaktadır. Kitle iletişim araçları teknolojilerindeki gelişmelerle beraber haberleşmedeki yeniliklere daha fazla direnç gösteremeyen Latin Amerika ülkeleri sınırlı demokratikleşme çerçevesinde internet kullanımını yaygınlaştırmaktadırlar. Fakat izlenen farklı yöntemlerle devletler internet kullanımında da kontrollerini sürdürmektedirler. Kurulmuş filtrelerden kaçabilenler de, Zapatistalar gibi, seslerini duyurdukları ölçüde internetin ne kadar etkili bir potansiyeli olduğuna dikkat çekmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Latin Amerika, İnternet, İletişim, Zapatista Gerillaları, Küba.

Downloading Democracy? Potential and Limitations of the Internet for Advancing Citizens' Rights in Latin America

ABSTRACT

This paper analyses the use of internet in Latin America, how it is perceived and by which means it was allowed for public access. Internet is perceived as threatening by the socialist regimes of Latin America., Latin American countries which cannot resist improvements in means of communications with the developments in media technologies, have been spreading the access to internet within limited democratization. However, states maintain their control over internet by following different ways. The ones escaping from the established filters, like Zapatistas, call attention to potential of internet as much as they made their voices heard.

Keywords: Latin America, Internet, Communication, Zapatista Guerillas, Cuba.

* Bu makalenin İngilizce orijinali *Internationale Politik und Gesellschaft* dergisinin 2005 yılında çıkan 3. sayısında yayınlanmıştır. Makalenin Türkçeye çevrilmesine izin veren *Internationale Politik und Gesellschaft* dergisine teşekkür ederiz. Makalenin tercümesi sırasında orijinalinde olmayan özetler ve anahtar kelimeler eklenmiş, dipnotlar dergi formatına uygun hale getirilmiştir. Makalenin İngilizceden Türkçeye tercümesi Duygu Öztürk tarafından yapılmıştır. Bu katkı, Latin Amerika'daki yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin siyasi uygulamaları üzerine karşılaştırmalı araştırma projesine dayanmaktadır. Proje sonuçları Herzog/Hoffmann/Schulz (2002)'de yayınlanmıştır.

İnternet, nüfusun sadece küçük bir bölümünün evlerinde bilgisayara ve modeme sahip olduğu ülkelerde bile kamusal alanı derinden etkilemektedir. Latin Amerika'da yeni teknolojilerin kitle iletişim araçları üzerindeki ulusal 'filtreler'den kısmen kaçabilmesi sayesinde internet kamusal alanın demokratikleşmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak internete erişim konusunda önemli ekonomik ve soysal engeller devam etmekte ve yeni enformasyon-haberleşme teknolojilerine bağlı olarak toplumsal dışlama türleri ortaya çıkmaktadır.

Yeni Teknolojiler - Eski Eşitsizlikler (farklılık)

'Klasik' kitle iletişim araçlarından televizyon ve radyo hiç kuşkusuz Latin Amerikan toplumunun tüm alanlarında geniş kitlelere ulaşmaktadır. Yazılı basın için bu ifade o derece kesinlik taşımamaktadır. İnternete erişimde ise günümüzde, özellikle de üçüncü Dünya ülkelerinde bir dizi yeni ve yüksek engeller bulunmaktadır: elektrik ve telefon ağlarına bağlantı, gerekli donanım ve yazılımın varlığı, bilgisayar programlarını ve klavyeleri kullanma konularında teknik bilgi ve son olarak da teçhizatın alınması ve masrafların karşılanması için gerekli olan para. Bu şartlar altında Latin Amerika'da internet ne kadar anlamlı haldedir?

Öncelikle, internetle ilgili küresel eşitsizliklere bakmak bu konuda aydınlatıcı olacaktır. Günümüzde hala en yaygın gösterge kullanıcıların sayısıdır. Bu konuda en yetkin bilgi kaynağı ve telekomünikasyon sektörleri konusunda BM'nin merkez kurumu olan Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), 2002 sonunda dünya çapında 600 milyondan fazla internet kullanıcısı olduğunu tespit etmiştir.¹ Bunlardan her 3 kişiden 2'si dünya nüfusunun %14'ünü oluşturan, yüksek gelirli OECD ülkelerinde yaşamaktadır. Bu istatistikleri göre Latin Amerika'da 35 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır. (Tablo1)

Günümüzde hala büyük olan bu uçurum birkaç yıl önce daha da çarpıcı durumdaydı. 1990'ların ortalarından itibaren Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki internet kullanıcılarının payları yavaş fakat düzenli olarak artış göstermektedir. Birçok yazar, bu durumu dünyadaki dijital bölünmenin, yani yeni teknolojileri kullananlarla onlara sürekli erişimi olmayanlar arasındaki uçurumun, kademeli olarak azalmasının göstergeleri olarak belirtmektedir.² Fakat bu derece iyimser olan görüş, 24 saat geniş bant bağlantısı olan Wall Street direktörü ile haftada bir kamusal internet merkezlerinde göçmen kızından gelen e-postaları kontrol eden Andlı çiftçiyi de kapsayan 'kullanıcı' tanımlamasının ardında saklanan dağ gibi farklılığı göz ardı etmektedir.

¹ ITU World Telecommunication Development Report 2003 Access Indicators for the Informaion Society, Cenevre.

² Örnek için bkz, UNDP Human Development Report 2001: Making New Technologies Work for Human Development, Oxford-New York, Oxford University Press, s.40.

Kişi başına düşen sunucu sayısı ya da uluslararası internet bant genişliği gibi göstergeler zengin ve fakir ülkeler arasındaki bölünmeyi daha açık yansıtmaktadır. ITU bu durum için şu yorumu yapmıştır: "Uluslararası internet bant genişliği (veya IP bağlantı kalitesi) kullanıcıların internet deneyimi için iyi bir ölçüdür. Bant genişliği ne kadar büyük olursa karşılık da o kadar çabuk gerçekleşir. 400.000 Lüksemburg vatandaşı aralarında Afrika'daki 760 milyon insanın kullandığından daha büyük uluslararası bant genişliğinden yararlanmaktadır".³ Belçika gibi bir ülkenin uluslararası bant genişliği Brezilya'ninkinden 200 kez, Bolivya'ninkinden 8000 kez ve Bangladeş'inkinden 80.000 kez daha büyüktür - bu karşılaştırmalar daha da arttırılabilir.⁴ Dijital bölünmenin yeni teknolojilerin doğal genişlemeyle üstesinden gelinilecek durum için geçici bir durum olduğu şeklindeki iyimser tutuma ITU "dijital bölünmenin doğasının nicelikten niteliğe doğru kaymakta" olması nedeniyle karşı çıkmaktadır.⁵

Ulusal kullanıcı verileri bir diğer durumu daha gizlemektedir: Kuzey-güney arasındaki farklılıklara toplumların içindeki farklılıklar da eşlik etmektedir. Bu farklılıklar yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, İngilizceye hakimiyet konularında önyargılarla beraber kentli orta ve üst sınıfın avantajına işleyen eşitsizliklerdir.⁶ Costa'nın da bizlere hatırlattığı gibi, kamu alanı her zaman farklı parçalara bölünmüş, maddi kaynaklara ve iletişim araçlarına erişimde eşit olmayan alan ve aktörlerden oluşmaktadır. Bu durum dijital kitle iletişim araçları için de doğruluk taşımaktadır.

Modernleşme ve Dışlama: Latin Amerika'nın Liberalleşen Telekomünikasyon Rejimi

Bilgi teknolojisinin 'devrimi'ne atıfta bulunan popüler ibare, önceki gelişmelerden ziyade mevcut olan tarihsel kopukluğa vurgu yapmaktadır.⁷ Yine de, yeni dijital enformasyon ve iletişim teknolojileri aşırı şekilde ivme kazanmış ve hâlâ gelişmekte olan bir sürecin sonuçlarıdır. Bu durum sadece teknolojik dünya için geçerli değil, özellikle yeni teknolojilerin kullanımı ve düzenlemelerini şekillendiren ekonomik, sosyal ve politik kurumların aktivitelerinde devamlılık konusunda başarı göstermektedir. Belli bir ülkenin ya da bölgenin telekomünikasyon sektöründeki aktörlerin ve düzenleyici mekanizmalarının, mülk ve piyasa yapılarının, fiyatlandırma mekanizmalarının,

³ *ITU World Telecommunication Development Report 2002: Reinventing Telecoms*. Executive Summary, Cenevre, http://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/wtdr_02/index.html, s.6.

⁴ *ITU World Telecommunication Development Report 2002: Reinventing Telecoms*, Cenevre, s. 29.

⁵ *ITU Executive Summary*, s.12.

⁶ Bkz. *ILO World Employment Report 2001. Life at Work in the Information Economy* (+CD-ROM with background papers), Cenevre, s. 58; Ricardo Gomez, "The Hall of Mirrors. The Internet in Latin America", *Current History*, Cilt 99, No 634, Şubat 2000, s.73.

⁷ Manuel Castells, *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society, Culture*, Cilt 1, Oxford, Blackwell, 2000.

kullanım ve geliştirme biçimlerinin, yasaların, normların ve teknolojik standartların belli bir şekilde yapılandırılmaları olarak anlaşılan ve çok önemli olan telekomünikasyon rejimidir.⁸

Latin Amerika ve Karayipler için İnternet Göstergeleri (Ana bilgisayar, Kullanıcılar, Kişisel Bilgisayar Kapsamı) Aralık 2002 (İnternet Kullanıcılarının payı her 100 ikametçi oranında listelenmiştir)

Ülkeler	İnternet'e Bağlantı Tarihi	İnternet Kullanıcıları		Hostlar		Kişisel Bilgisayarlar
		Mutlak	Her 100 ikamet' te	Mutlak	Her 100 ikamet' te	Her 100 ikamet' te
Şili	Ocak 1992	3,575,000	23.75	135,155	0.90	11.93
Jamaika	Ağustos 1994	*600,000	*22.91	1,276	0.05	5.39
Kosta Rika	Ocak 1993	800,000	19.31	7,725	0.19	19.72
Guyana	Ekim 1996	125,000	14.22	63	0.01	2.73
Antigua&Barbuda	1995	7,000	12.82	622	0.80	veri yok
Uruguay	Ağustos 93	**400,000	**11.90	78,660	2.32	11.01
Arjantin	1989	4,100,000	11.20	495,920	1.35	8.20
Barbados	Veri yoktur	30,000	11.15	160	0.06	10.41
Trinidad&Tobago	Eylül 1995	138,000	10.60	7,209	0.55	7.95
Peru	Şubat 1994	2,500,000	9.34	19,447	0.07	5.56
Belize	Ağustos 1995	22,000	8.69	1,498	0.59	13.83
Brezilya	1994	14,300,000	8.22	2,237,527	1.29	7.48
Bahamalar	Eylül 1995	21,200	6.79	32	0.01	veri yok
Granada	Ekim 1996	6,500	6.13	14	0.01	13.21
Venezuela	1994	1,274,400	5.05	24,138	0.10	6.09
El Salvador	Ocak 1996	300,000	4.64	269	-	2.52
Meksika	1989	4,663,400	4.57	1,107,795	1.09	8.20
Kolombiya	Mayıs 1994	1,982,000	4.57	55,626	0.13	4.93
Panama	1995	120,000	4.13	7,393	0.25	3.83
Ekvator	Ocak 1993	503,300	3.88	2,648	0.02	3.11
Dominik Cumh.	Haziran 1995	300,000	3.44	45,508	0.55	veri yok
Guatemala	Aralık 1995	400,000	3.33	9,789	0.08	1.44
Surinam	Ekim 1995	**14,300	**3.30	24	-	4.55
Bolivya	Temmuz 1995	270,000	3.23	1,413	0.02	2.28
Honduras	Ocak 1996	200,000	2.97	160	-	1.36
Paraguay	1996	100,000	1.72	4,351	0.08	3.46
Nikaragua	Şubat 1994	90,000	1.67	3,370	0.06	2.79
Küba	Mart 1997	**120,000	**1.06	1,133	0.01	3.18
Haiti	Kasım 1996	80,000	0.96	-	-	veri yok
Ø Latin Amerika			6.70		0.8	6.6
Latin Amerika Toplam		35,670,800		4,249,796		

Kaynak: ITU (2003), İnternet'e bağlantı tarihi hariç: ITU (2000:100)

Açıklayıcı not: Ana bilgisayar, kullanıcılar ve kişisel bilgisayar kapsamı için tüm veriler tahminlere dayanmaktadır.

*ITU istatistiklerinde Jamaika 2001'de 100,000 kullanıcıdan (nüfusun %3.85'i) 2002'de 600,000 kullanıcıya (nüfusun %22.91'i) hızlı bir sıçrama yapmıştır (ITU 2003). Bu bir yıl içerisinde internet kullanıcılarının altı kat çoğalmasından ziyade, ülkede değişen veri toplama tekniğinin yansımasıdır.

**2001 sonu verileri. Daha güncel veriler mevcut değildir.

⁸ Bert Hoffman, *The Politics of the Internet in Third World Development: Challenges in Contrasting Regimes with Case Studies of Costa Rica and Cuba*, New York, Routledge, 2004, s.3-4.

Üçüncü dünya ülkelerine neo-liberal modelleri telekomünikasyon sektörüne ilk yayan General Pinochet yönetiminde Şili hükümeti olmuştur. Özelleştirme ve liberalleşme devlet tekeli şirketlerinin yerini almıştır. 1990'lar boyunca Şili'yi kıtanın diğer ülkeleri farklı yöntemlerle izlemişlerdir. ITU'nun deyişiyle "dünyanın hiçbir bölgesi telekomünikasyonun özelleştirilmesini Latin Amerika kadar büyük heyecanla kucaklamamıştır".⁹ Ancak bu 'heyecan' örgütün de aynı belge üzerinde kabul ettiği, bu heyecan ve çabanın karşılığı çevrelerin ürünüdür: "1980'lerin ekonomik krizleri çoğu Latin Amerika hükümetini nakit sıkıntısına sokmuş ve finansal kurumların taleplerine karşı direnmelerini imkânsız hale getirmiştir. ... (Bu) durum daha fazla yabancı kredi girişini, özelleştirmeye bağımlı hale sokmuştur".¹⁰ Neo-liberal model altında yapılan bu ekonomik dönüşüm Latin Amerika'daki internet kullanımını ve yaygınlaşmasının tartışılması gerektiği çerçeveyi oluşturmaktadır.

'Fordist' olarak adlandırılan daha önceki model altında, kamu alanındaki tekeli pratik anlamda tüm telekomünikasyon hizmetleri üzerine de yayararak devlet, sektörün gelişiminde etkin bir rol oynamıştır. Çoğu üçüncü dünya ülkesinde telefon ağı, gelişme öncelikleri listesinde pek önemli gösterilmemektedir. Genellikle, karlı telefon tekeli bütçe açıklarını kapatmak için veya altyapının modernleşmesi ya da genişletilmesi düşüncesinin bile olmadığı farklı fonlar için nakit para kaynağı olarak kullanılmıştır. Bürokrasi ve yolsuzlukla da birleşmiş bu sermaye tüketimi, çok zayıf telefon sistemlerinin devam etmesini, devletin telefon bağlantıları için artan talebi karşılamada yetersizliğini ve yeni dijital teknolojilerin getirilmesi için gerekli yatırımı yapması konusundaki kronik başarısızlığı beraberinde getirmiştir.

Telekomünikasyonun liberalleşmesini savunanlar, bu yapısal eksikliklerden faydalanmışlardır. Genellikle yabancı şirketlere geçişle olan özelleştirme aslında sistemin önemli derecede genişletilmesine ve modernleşmesine imkân veren bir sermaye girdisi anlamına gelmiştir. Kıtanın çoğu ülkesinde telefon bağlantısı için bekleyen uzun listeler hızla ortadan kalkmıştır. Bununla beraber piyasa yüksek düzeydeki taleple karşılaştığında etkili bir dağıtım mekanizması haline gelebilmektedir. Kentli orta sınıfın katılımlarından sonra telefon ağının büyüme oranları etkileyici derecede düşüş göstermiştir.

Liberalleşme, fiyatlarda 'Klasik mantık'ın inanmamızı istediği gibi genel bir düşüş getirmemiştir. Sonuç daha ziyade fiyatlarda bir kayma şeklinde olmuştur. Şehir içi arama ücretleri ile aylık sabit ücretler, daha öncesinden

⁹ ITU (2000): *Americas Telecommunications Indicators 2000*, Cenevre, s.1.

¹⁰ *Ibid.*, s.2.

telefon hattı edinmiş çoğu üçüncü dünya evleri için ödenemez miktarlara ulaşmıştır. Bu konuda ITU da bazı hayal kırıklıklarını dile getirmektedir: .¹¹

Özelleştirmenin ışıltısı solmaktadır. (...) Latin Amerika, bölgedeki evlerin yaklaşık üçte birinde sabit telefon olduğu acı gerçeğiyle yüzleşmektedir. Mevcut istatistiklere göre, nüfusun büyük bir kısmı halen telefonsuz olsa da bölgedeki telekomünikasyon hizmetlerinin karşılamadığı talep nerdeyse hiç yok gibidir. Bunun ana nedeni, nüfusun çok büyük bir bölümünü piyasadan dışlar şekilde yerel erişim ücretlerinin (aylık abonelik ücretleri) genel anlamda artmış olmasıdır.

Tele Merkezler ve Cabinas Públicas: Kuzey Erişim Modeline Latin Amerika Alternatifleri

Kuzeyin gelişmiş ülkelerinde vatandaşların çoğu çalışma saatleri boyunca veya evlerinde bilgisayarlarından internete girebilmektedirler. Bu model güney ülkelerinde derin bir sosyal dışlanmaya neden olabilir. Bu ülkelerde e-posta, evrensel ağ (World Wide Web) ve benzerlerine erişimin demokratikleşmesi için mevcut olan alternatifler, bir yandan interneti kullanan ve diğerlerine ondan yararlanmaları için yardım eden çarpanlar, diğer yandan da kamusal erişim merkezleridir. Latin Amerika'da iki temel model bulunmaktadır: internet kafeler, küçük ya da orta büyüklükteki ticari işletmeler ve tele merkezler olarak adlandırılan sosyal yapının bir parçası ya da STK gibi örgütlenmiş kar gütmeyen yapılarıdır.

Her ikisi de e-posta, evrensel ağ, vs. gibi hizmetler sunmaktadır. İnternet kafelere göre Tele Merkezler eğitim ve gelişime daha çok önem vermektedirler. Fakat yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin toplum içinde eş miktarda dağıtımını savunan bakışa göre internet kafeler konusunda önemli bir nokta daha bulunmaktadır: ticari kârlılık nedeniyle bunlar zengin bölgeleri hedef almaktadırlar; turistik bölgelerde internet kafelerin yoğunluğu bunun en göze çarpan örneği olmaktadır.

Bölgenin en başarılı Tele Merkez projesi, Peru'daki "cabinas publicas" projesi, bu iki model arasındaki geçişin ne kadar yumuşak ve birbirleri için ne kadar tamamlayıcı olabileceğini göstermektedir.¹² Bu girişimin arkasındaki

¹¹ Ibid., s.3.

¹² Bkz. Roman Herzog, *Internet und Politik in Lateinamerika: Peru*, Frankfurt/M: Vervuert, s. 44-53; RCP Red Científica Peruana, *Cabinas Internet. Entre la democratización (del acceso) y la informalidad*, <http://cabinas.rcp.net.pe/2aa.htm>, 2004; Proenza, Francisco J., Roberto Bastidas-Buch und Guillermo Montero, *Telecentros para el desarrollo socioeconómico y rural. Documento de Trabajo del Departamento de Desarrollo Sostenible del Banco Interamericano de Desarrollo*, <http://www.iadb.org/sds/itdev/telecentros/Telecentros.pdf>, 2001, s.11-41.

güç, yaklaşık 50 akademik kurumu ve toplumsal örgütü internete bağlayan Peru Bilim Şebekesi (Red Cientifica Peruana, RCP) adlı bir STK şebekesidir.

1994'te Lima'da 20 bilgisayarlı bir merkez olarak başlamış, bugün 2000'den fazla farklı şekil ve boyutlarda *cabinas publicas*tan oluşan ulusal bir ağ haline gelmiştir. Bunların internet erişiminin demokratikleşmesine katkıları dikkat çekici düzeydedir: Perulu internet kullanıcılarının %70-80'i *cabinaslar* yoluyla çevrimiçi olmaktadır. Dahası 2,5 milyon resmi kullanıcı ile (ITU 2003), ki bu nüfusunun onda birine denk gelmektedir, Peru kişi başına düşük gelir, güçlü sosyal, etnik, dilbilimsel sorunlara, eğitim ve telefon kapsamındaki düşük oranlı göstergelere rağmen Latin Amerika'da internet erişimi konusunda lider ülkeler arasındadır. *Cabinaslar* dışlanmış nüfusun önemli bir bölümünün, şehirli olanlar kadar kırsal geçmişe sahip olanların da, düzenli internet kullanıcılarına dönüşmelerine ciddi katkı sağlamıştır.

Cabinas publicas'ın örgütsel modeli And ülkesinde internet'in hızlı yayılmasında şüphesiz etkili bir rol oynamıştır. STK ağı içerisinde sosyal proje olarak başlayan şey, toplumsal özelliklerini muhafaza ederken, küçük ve orta büyüklükte şirketler tarafından yürütülen oldukça dinamik bir acentelik projesi ile başarılı bir iş modeline dönüştürülmüştür. En az bu kadar önemli olan diğer bir durum da enformasyon ve iletişim teknolojilerine erişimi teknolojik bir konudan daha ziyade esasında sosyal bir sorun olarak algılayan RCP'nin görüşüdür. Başlangıcından itibaren, RCP'nin niyeti sadece gerekli yazılım, donanım ve ağ bağlantılarını sunmak değil, aynı zamanda toplumun belli gereksinimleri doğrultusunda yeni kitle iletişim araçlarını erişilebilir hale getirmek ve bunları insanların günlük yapı ve kullanımları içerisine dâhil etmektir. Bu durum salt eğitim önlemlerini aşmakta ve yerel hava şartlarından Cuzco piyasasındaki patates fiyatlarına, yerli dillerin kullanımından Google'ın etkisinden kurtulmayı başarmış "Yachai" adlı arama motorunun geliştirilmesi kadar geniş anlamda yerel toplumsal işleri de içinde barındırmaktadır.

Adil Erişim – Manalı Kullanım – Sosyal Tahsis

Ağ bağlantılı bilgisayarlara ulaşmak bir zarurettir, ancak gelişme ve sosyal güçlenmeye katkısı olan internet'in yayılması için yeterli şart değildir. Peru'da *cabinas publicas*ların deneyimleri, kamusal erişim merkezlerinin etkisinin hedef grupların toplumsal yapıları ve ihtiyaçlarıyla ne kadar örtüşür olmasıyla ilgili olduğunu etkileyici bir biçimde göstermektedir. Bu görüş, ayrıca Latin Amerika'daki tele merkez girişiminin de arkasındaki temel düşüncedir. Costa Rica's Fundacion Acceso yazarları, Latin Amerika'daki tartışmalarda temel müracaat haline gelen 3 aşamalı bir formül ortaya koymuşlardır.¹³ İlk adım

¹³ Bu model esas olarak Kemly Camacho tarafından geliştirilmiştir (2003), ve "Comunidad Virtual MISTICA" (Metodologia e Impacto Social de las Tecnologias de la Informacion y de la Comunicacion en America; bakınız [http:// funredes.org/mistica](http://funredes.org/mistica)) etkili Latin Amerika

sınıf, cinsiyet, dil ve renk ayrımı olmaksızın internet'e geniş erişim olanağı anlamına gelen adaletli erişimdir. Bu durum teknik bilgilerin alt tabakalara geçişinin sağlanması kadar, alt sınıfların karşılayabilecekleri fiyatların uygulamalarını gerektirir.¹⁴ Erişim için gerekli ikinci adım 'manalı kullanım' terimiyle belirtilen ICT kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılabilmesi ve diğer iletişim araçlarıyla bağdaştırılabilmesidir. Manalı kullanım ayrıca insanların kendi dillerinde yararlanabilecekleri içeriklere ulaşabilmeleri ve kendi içeriklerini oluşturabilmelerini de kapsamaktadır. İnsanlar internet kaynakları ile radyo, yüz yüze görüşme, yazılı materyaller, video ve benzeri [şeyleri] birleştirebildiklerinde ICT'nin manalı kullanımını gerçekleştireceklerdir.¹⁵ Üçüncü adım da, yeni teknolojilerin sosyal tahsisleridir. Bu bağlamda, esas amaç internetin okul ya da hastanelerde kullanılması sağlamaktan ziyade internet aracılığıyla eğitimin ve tıbbi hizmetin geliştirilmesidir. Yeni teknolojilerin bir bütün halde kullanılması gerçekleştirildiği zaman, bu amaç da gerçekleştirilecektir. "Sosyal tahsis, ICT'nin kullanımında değil, dünyaya getirdikleri değişimlerde görülür."¹⁶

Bu üç aşamalı yaklaşım her ne kadar kulağa basit gelse de, dijital bölünmenin üstesinden gelmeyi amaçlamış Uluslararası gelişim işbirliği projeleri çoğunlukla bu anlayıştan oldukça uzak hazırlanmaktadır. Hala hâkim olan teknoloji merkezli yaklaşıma verilecek dikkat çekici bir örnek LINCOS ("Little Intelligent Communities") projesidir. Uluslararası anlamda üne sahip bu vitrin projesi, eski Kosta Rika başkanı José Maria Figueres tarafından kurulmuş bir STK tarafından yönetilmiştir; Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (*MIT*) teknik teçhizatı tasarlamış, büyük uluslarüstü bilgisayar şirketleri ise yazılım ve donanım sponsorları olarak hareket etmişlerdir.

Fakat projenin dengesi feci haldedir; LINCOS konteynırları son teknolojiyle donatılmış; ancak bunlardan yararlanması beklenen bölge sakinlerinden hiçbir katılımın olmadığı kırsal alanlara kurulmaktadır: bu yapılarla bütünleşme sifıra doğru gitmektedir. En güncel tele ilaç teçhizatları kimse kullanmayı bilmediği için kullanılamamaktadır. Benzer şekilde, bölgesel tarım merkezinin eğitimli personelinin verimli şekilde kullanabileceği dijital toprak numuneleri laboratuvarı, LINCOS'ta yurt dışından gelen ziyaretçileri etkilemek için sergilenmekte ve bunun ötesinde çürümeye terk edilmektedir. Uluslararası medyanın ve gelişme kurumunun önemli bir payının bunları

forumunda tartışılmıştır. Sonraki tanımlar Fundacion Acceso tarafından düzenlenmiş özetleyici belgelerden tedarik edilmiştir (Gomez/Martinez 2001).

¹⁴ Bkz. Ricardo Gomez, and Juliana Martinez, *The Internet... Why? and What for? Thoughts on Information and Communication Technologies for Development in Latin America and the Caribbean*, San José: Fundacion Acceso, <http://www.acceso.or.cr/PPPP/paraquepdf/ENG.pdf>, 2001.

¹⁵ *Ibid.*, s.6.

¹⁶ *Ibid.*, s.7.

gelişim işbirliğinin 'beyaz filler'i olarak örnek bir proje şeklinde övmesi hayret vericidir. Projenin yaratıcısı, José Maria Figueres, BM Genel Sekreteri'nin Bilgi ve İletişim Teknolojileri Özel Temsilcisi'ne eş değer pozisyonunda görülmektedir.¹⁷

Kurulmuş Medya Filtrelerinden Kaçış: Zapatistalar

Yeni network temelli teknolojilerin çığır açan özelliklerinden biri de merkezîyetçi durumlarının olmamasıdır. Buenos Aires'e gönderilen bir e-posta, bir kişiyi yaşadığı yer içinde gönderdiğinden daha farklı bir ücrette değil, Andlı yerel bir STK'nın internet giriş sayfasına ulaşmak yerel hava durumu sayfasına ulaşmak kadar kolay olmaktadır. Sonuç olarak, 'gönderici' ve 'alıcı' ayrımı kitle iletişim araçları için mevcutken, internet için pek de söz konusu değildir. İnternet, radyo veya televizyon gibi, gönderenin programlar aracılığıyla çok sayıda alıcıya ulaştığı bir araçtan daha ziyade, yüz binlerin hem bilgi alıcısı hem de göndericisi olduğu bir araçtır.

Ancak internet, adalet ve eşitlik içinde barındığı bir yer değildir. Her ülkedeki uluslararası ilişkileri ve toplumsal şartları belirleyen hiyerarşik yapılar tamamen internette yansıtılmaktadır. Güneyle ilgili haberler üzerinde kuzeyin hâkimiyeti devam etmektedir. Büyük medya şirketleri yazılı basın ve televizyondaki egemenliklerini internete de geçirmişlerdir. Çoğu ülkede en çok ziyaret edilen web siteleri sanal olmayan alanı da yöneten gazetelerin ve televizyon istasyonlarının ana sayfalarıdır.

Bu tarz sınırlandırmaların ağırlığını ideal internet çerçevesinde vurgulamak gerekse de, yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin mevcut medya filtrelerinden kaçış için önemli imkânlar sunduğunu da belirtmek gerekmektedir. On sene önce Chiapas'taki Zapatista eylemleri şaşkırtıcı derecede internetin nasıl etkili hale getirilebileceğini göstermiştir.¹⁸ Silahlı isyanlar, e-posta ve internet¹⁹ aracılığıyla, PRI (Kurumsal Devrimci Parti) dönemi boyunca Meksika devletinin olağan tepkisi olması beklenen isyanı

¹⁷ Bert Hoffman, "Como no superar la brecha digital. Notas sobre el Representante Especial de las Naciones Unidas para las Tecnologías de Información y Comunicación y su modelo para orientarlas al servicio del desarrollo"; in *Iberoamericana 6* (Frankfurt/M.: Vervuert), Haziran 2002.

¹⁸ Bkz. Anne Huffschnid, *Diskursguerilla. Wortergreifung und Widersinn. Die Zapatistas im Spiegel der mexikanischen und internationalen Öffentlichkeit*, Heidelberg, Synchron Publishers, 2004; Harry Cleaver, *The Zapatistas and the Electronic Fabric of Struggle*, <http://www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/zaps.html>, 1995.

¹⁹ Zapatistaların internet erişimi, Subcommandante Marcos'un ormanın ortasında oturarak dizüstü bilgisayarında e-posta yazan popülerleşmiş görüntüsü kadar hiçbir zaman böylesine rahat olmamıştır. Bunun yerine, EZLN destekçilerinin iletileri e-posta yoluyla başkalarına gönderilirken, isyancıların lideri iletilerini diskete kaydederek yaya veya eşeklerle komşu kasabalara taşınmak zorunda kalmıştır. Zapatista gerillalarının ana websitesi (www.ezln.org) Amerikalı bir öğrenci tarafından kurulmuş ve Meksika sınırları dışında San Francisco temelli bir sunucuyla sürdürülmektedir (Huffschnid 2004: 227).

askeri yöntemlerle bastırmak, isyan yanlısı yayınların yapılmasını engellemek için kitle iletişim araçlarında siyasi baskı oluşturmak yöntemlerini kesin şekilde yansıtacak olan dünya halklarıyla eşî görülmemiş bir iletişim kurmayı başarmışlardı.

Zapatistaların 'dünyanın ilk internet gerillaları' oldukları yolundaki popüler tarif halen yanıltıcı durumdadır. Yeni teknolojileri kullanırken ne projelerinin esasına uygun davranabilmişler ne de başarılarını (göreceli) ifade edebilmişlerdir. Aslında silahlı bir isyanın parçası olmasaydılar, kimse 'Subcommandante Marcos'un internet mesajlarıyla ilgileniyor olmazdı. İsyancıların 1994'te yılbaşında San Cristobal de las Casas şehrine girmeleri, aynı günün Meksika'nın NAFTA'ya (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) katılması ve PRI sisteminin meşruiyet kaybetmesiyle olağanüstü 'fırsat penceresi'nin açılması olmasaydı, bu derece uluslararası ilgi çekmezdi. Eğer tipik Latin Amerika gerilla söylemlerinden o derece belirgin şekilde ayrılmasalardı, çok daha az insan Marcos'un mesajlarını okumaya devam ederdi. Dahası, sadece söylemde değil, Zapatista gerillalarının ardındaki anlayış da klasik 'halkın silahlı avangardı' anlayışından farklıydı. Zapatistalar kendilerini, hükümete karşı güçsüzün müzareke gücünü oluşturmayı ve dışlanmışların sesini duyurmayı amaçlayan silahlı hareket olarak tanımlamaktadırlar.

Bu çerçevede Zapatistalar internet'i karmaşık ve yenilikçi bir iletişim stratejilerinin bir parçası olarak kullanmışlardır. 'İnternet gerillaları'nın başarılarını sağlamaya çalışan diğer grup ve hareketler, programlanmış duyuruların ve geniş posta listelerinin tek başlarına daha fazla artık sempati, ulusal halk üstünde daha büyük etki veya politik tartışmalarda daha fazla güç kazandırmadığını hızla keşfetmişlerdir.

İnternet ve "Medya Egemenliği": Küba Örneği

İnternet'in sınır ötesi niteliği, iç siyasi kamusal alanda artan bir uluslar-üstüleşmeye neden olmaktadır. Bu durum özellikle, ulusal 'medya egemenliği'nin varlığını iddia eden veya ulusal medya üzerinde güçlü bir kontrole dayanan siyasal sistemleri ve hükümetleri etkilemektedir. Bu bakımdan Küba, Latin Amerika'da bu gerilimleri en ciddi şekilde yaşayan ülke olmaktadır. Doğu Avrupa'daki sosyalist rejimlerin çöküşünden on beş yıl sonra Castro rejimi kayıtsız şartsız, 1976 Küba Anayasası'nın 53. Maddesinde de belirttiği üzere tüm kitle iletişim araçları üzerinde devlet tekeline korumaktadır: "Vatandaşlar sosyalist toplumun amaçlarına uygun olmak koşuluyla basın ve yayın özgürlüğüne sahiptirler. Bunu icra etmek için gerekli materyaller basın, radyo, televizyon, sinema ve diğer kitle iletişimle araçlarının devlet veya toplumun malı olduğu ve hiçbir şart altında özel

mülkiyete ait olamayacağı durumu ile belirtilmiştir.”²⁰ Şimdi internet şartları altında bu anayasal önerme nasıl garanti edilebilir?

Kitle iletişim araçları üzerindeki devlet tekeli, ulusal kite iletişim alanında etkili bir denetim gerektirmektedir. Bu yüzden uzunca bir zaman Küba, dünya üzerinde internet sayfalarını “bir tık ötedeki” politik tehlike olarak görmüştür. Bunun örneği, Kübalı bir yazarın interneti “ABD’nin *sui generis* saldırında hegemonik emellerinin deniz kuvvetleriyle değil de, uydu, fiber optik kablolar ve Hertz frekansları aracılığıyla akan enformasyon tarafından gerçekleştirilmesinin bir yansıması” olarak belirttiği ifadedir.²¹

Bu bakış açısı, 1990’ların başlarından itibaren sınırlı bir ekonomik açılıma dayanan (turizm, ortak teşebbüs, vs.), bilim, tıp ve biyoteknolojiye geleceğin hayati perspektifleri olarak addeden Küba ekonomik stratejisiyle gelişir durumdadır. Yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerine yönelik inisiyatif alan tutumlar bu noktada kaçınılmaz olmaktadır.

Castro rejimi son Latin Amerika ülkesi olarak 1996’da devamlı IP (Internet Protocol) bağlantısını kurmaya karar vermiştir. Siyasi şartlar da bu olayı desteklemiştir. Bir yandan ABD, Castro’nun devrilmesini hızlandıracak olan iletişimi arttırmak amacıyla, iki ülke arasındaki telefon ve veri bağlantılarının normal düzeye getirmiş, Amerikan ambargosundan onları muaf tutarak bu geçişi yumuşatmıştır. Bu durumda Küba’nın ilk internet bağlantısı Kanada veya Meksika gibi ülkeler aracılığıyla değil de Amerikan şirketi Sprint tarafından Florida’ya 64kbps direk bağlantı yoluyla gerçekleşmiştir. Diğer yandan iç politikadaki gelişmeler de dikkate değerdir. Rejime zarar vermek için uygulanan uzun süreli ambargoyla beraber, geliştirilmiş iletişimi ‘ikinci yol’ olarak desteklerken, Küba internet bağlantısı, ülkenin birçok kurumundaki önemli entelektüel reform tartışmalarını, ‘aşırı’ çoğulculuğun Amerikan hükümetinin işine yaracağı iddiasıyla etkili şekilde susturmasından yalnızca birkaç ay sonra somut bir nitelik kazanmıştır.²²

1990’ların ortalarında Küba hükümeti devlet telekom tekeli yabanci sermayeyle ortak bir teşebbüse dönüştürmeye karar vermiştir. Çünkü eskimış telefon sistemi ve veri ağlarının modernleştirilmesi ve genişletilmesi için gerekli yatırımın sağlanmasının tek yolu buydu. 2000’de bu değişimi daha önceden ordu tarafından yönetilen Telekomünikasyon Bakanlığı’nın yerini,

²⁰ Küba Cumhuriyeti, Küba örneğinin detaylı analizi için bkz Bert Hoffman, *The Politics of the Internet in Third World Development: Challenges in Contrasting Regimes with Case Studies of Costa Rica and Cuba*, 1976, s. 161-245.

²¹ Ricardo Sanchez Villaverde, *La Informatizacion de la sociedad: un arma de guerra de carril II*. La Habana: CID FAR, 1996, s.40.

²² Hoffman, Bert, “Kuba - Die Reform von innen, die nicht stattfand. Die Renaissance der kubanischen Sozialwissenschaften und die Reaktion der Staatsführung – eine Sichtung neuerer Publikationen aus Kuba”, *Prokla 107*, Münster, 1997.

yeni oluşturulan Haberleşme ve Enformasyon Bakanlığı'nın alması izlemiş ve bu bakanlık IT sektörünün önemli kurumları ile beslenmiştir.

Ne var ki internet kullanımı yoğun devlet denetimi altında kalmaya devam etmektedir. Evlerden internet erişim yasaktır; kamu erişim merkezleri belli kullanıcı gruplarına ve yabancılara tahsis edilmekte veya internet kullanımı şirketlerin iç ağına benzer şekilde otoritelerin "Cubanet" adını verdikleri kapalı Küba içi ağlarla sınırlandırılmaktadır. Bu iç ağlar -örneğin sağlık sektöründeki Infomed ağı- bazen iyi çalışmakta ve önemli işlevleri yerine getirmektedir. Ancak bu ağlar evrensel web yerine değil de ona ek olarak kullanılsalar çok daha başarılı olurlardı.

İş yerlerindeki internet kullanımı da teknik mekanizmalarca olduğu kadar örgütsel mekanizmalarca da sıkı denetime tabidir. Ulusal internet erişiminin merkezileştirilmesi bütün kullanıcıların istenmeyen sitelere girişlerini merkezden önleyici engellemelere olanak sağlamaktadır. Yinede, daha sonraki denetim çok daha önemlidir: İnternet erişimi sağlayan her kurum bilgisayar güvenliği için bir kişiyi görevlendirmekte ve tüm kullanıcılar interneti sadece sosyalist toplumun yararına olmak kaydıyla kullanma iznini belirten bir belge imzalamak zorundadırlar. Güvenlikten sorumlu kişiler genelde aylık olarak iş arkadaşlarının internette gezinirken bıraktıkları veri izlerini içeren uzun çıktılar almaktadırlar. Herkes de bunu bildiğinden (ve örnek cezalar devletin konuyla ilgili ciddiyetini gösterdiği için) peşinen itaat olmaktadır.

Devletin kısıtlamaları, internet üzerinde bilgi akışını denetleyerek onun bağımsız kitle iletişim aracı olarak işlemini engellemesiyle de Küba anayasasının gerektirdiklerini yapmış olmaktadır. Kübalı göçmenler tarafından kurulan muhalif siteler (örneğin www.cubanencuentro.com adresindeki sanal günlük gazete *Encuentro en la Red*) adada sadece çok ufak bir kitleye ulaşmaktadır. Bu gazeteyi okuyanların ülkeye yasadışı yollarla gelen bu bilgileri kamusal alanda rahatça ifade edebilmeleri için de çok az fırsat mevcuttur. Aynı durum yazıları internete yurt dışı destekçileri tarafından ulaştırılan ada muhalif gazeteciler için de doğrudur (örneğin www.cubanet.org). Son yıllarda bu *periodistas independientes*'ler yurt dışında sivrilirlerken, adadaki çoğu Kübalı onların varlığını hükümetin Mart-Nisan 2003'te aralarından 70 kişiyi kamusal caydırıcılık amacıyla uzun hapis cezalarına mahkûm ettiklerinde farketmiştir.

Durum oldukça karışıktır. Yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri Küba devletini, ekonomisini ve toplumunu modernleştirme çabalarının en önemli unsurları haline gelmiştir. İfade etmenin sosyal olanaklarının kısılması ile devlet kontrolündeki yeni dijital kitle iletişim araçlarına erişimin ihtiyatlı genişlemesinin birleştirilmesi, siyasi olarak mümkün bir yol olduğunu göstermiştir. İnternet, Küba kamusal alanını çok fazla değiştirmemiştir. Fakat

devlet, internetin kamusal alanı uluslar-ötesileştirme ve çoğulcullaştırma konusundaki küçük potansiyeline karşı yüksek ekonomik ve toplumsal maliyetler gerektiren ve ülkenin gelişme umutları üzerine ağır bir yük getiren sayısız kısıtlamalarla karşılık vermektedir.

İletişim Hakları: Yurttaş Hakları Merkezli Bir Yaklaşımın Davası

1970 ve 1980'ler çoğu üçüncü dünya ülkesi "Yeni Dünya Enformasyon ve İletişim Düzeni" tartışmalarının gündemine "medya egemenliği" sloganını yerleştirirken, Kuzey'in kolonileşme sonrası medya egemenliğinden varsayılan ideal kaçış ile hükümetlerin ülkelerindeki muhalif sesleri susturma istekleri genelde birlikte gitmiştir. Bu geçmişe aykırı olarak Kuzey, medya güç yapılarında değişiklik konusundaki muhalefetini daha kolay bir biçimde Güney'in otoriter hükümetlerinin temsilcilerinin yalnızca kendi toplumlarındaki sivil hakların kısıtlanmasıyla ilgilendikleri suçlamasıyla bağdaştırabilir.

İnternet bu çatışmaya yeni bir ışık tutmaktadır. Eğer daha önceden radyo ve televizyon istasyonları -"Voice of America" veya "Deutsche Welle" örneklerindeki gibi- ulusal sınırlardan öteye yayın yapmak için ekstra çaba harcamak zorunda kalsalar, internet bu durumu çoktan altüst etmeye başladığı: şu anda ise internet, toplum için ulaşılamaz olan yurt dışından memnuniyet için özel bir çaba harcamaktadır. Diğer yandan, Kuzey ve Güney arasındaki ayrılıklar ve bağımlılıklar 20-30 yıl öncesi kadar açıktır.

Aralık 2003'te Cenevre'de Enformasyon Toplumu Dünya Zirvesi'nde (WSIS) yapılan tartışmalar, 1970 ve 1980'lerdeki tartışmaların bir nevi tekrarı gibiydiler. Güney, dijital bölünmenin üstesinden gelmek için Kuzey'e finansal katkı çağrısı yapmış ve internetin merkezi yönetim yapılarının, sivil toplumun etkisinden uzak, her ülkenin hükümet temsilcileri aracılığıyla temsil edilecekleri BM çerçevesinde hükümetlerarası bir düzenlemeye transferini talep etmiştir (bizzat ITU örneğinde olduğu gibi). Bu sırada, ileri sanayi ülkeleri para yardımı konusunda sınırlı bir istek göstermiş ve Amerikan yasaları altında kurulmuş, Amerikan hükümetiyle resmi bir şekilde yakın işbirliği içinde olan internetin en yüksek düzenleyici kurumunun (ICANN) mevcut organizasyon modelini şiddetle savunmuşlardır. Bu durum sansür ve devlet müdahalesine karşı çoğulculuğun ve bilgi akışının korunmasının tek yolu olarak savunulmuştur. Cenevre'de 30 yıl öncesinde olduğu gibi, hükümetlerarası bir düzenlemeyi isteyenler- WSIS Zirvesi'nde örneğin Çin bu konuda başı çeken ülkeydi- ülkelerinde bağımsız ve çoğulcu bir kamu alanının oluşmasını şiddetle sınırlayan ülkelerdiler.

Yeni teknolojilerin ortaya çıkmasına rağmen Cenevre Dünya Zirvesi'ndeki birçok hükümet 30 yıl önceki politik sınırlar içinde kalırken etkili bir biçimde yeni yaklaşımlar başlatanlar zirve etrafında toplanmış olan sivil örgütler olmuştur. Bu örgütlerin temel yaklaşımı 'Bilgi Toplumunda İletişim Hakları'

(CRIS – www.cris.info.org) ve Gelişen İletişimler Derneği (bkz APC 2001 ve www.apc.org) kampanyalarında ifade ettikleri internete erişim ve kullanımının vatandaşların iletişim hakları olduğudur. Böylesine yurttaş hakları merkezli bir bakış açısı neo-liberal ekonomik modellerin özünde olan sosyal dışlama mekanizmalarına karşı çıktığı kadar, toplumun bütün alanlarında yeni kitle iletişim araçlarını ve teknolojileri de içererek kamusal alanda tam katılım için yadsınamaz bir ihtiyaç olduğunu belirtir ve otoriter müdahalelere (hem devlet hem de devlet dışı aktörler tarafından) karşı olarak yeni dijital kitle iletişim araçlarında düşünce ve ifade özgürlüğünü savunurlar.

Summary

This article analyses internet usage in Latin American countries and its limits and potentials for democratization in the continent. Due to domestic and international developments in politics, communication technologies and media, the socialist Latin American countries cannot resist to access to internet anymore. However, there are specific characteristics as limitations and controls by the governments to keep the spirit of the regimes unaffected from improved means of communication especially internet.

Among the Latin American countries and their developed neighbors, there has been a gap in terms of internet access ratio. Even though the gap has been closing, the quality and the characteristics of internet access from Latin America differs from the others. While in North, people are 24 hours online from their work or private home computers, two main ways exist in Latin American countries for acces to internet: internet cafes and telecentros. Internet cafes are small or medium-sized enterprises with commercial goals. They are mostly located in rich regions and especially in touristic areas. Whereas, telecentros are typically non-profit-making bodies organized as an NGO or as a part of communal structures. The most successful telecentros project of the region is in Peru and called *cabinas públicas*. It shows how smooth the transition between the two types can be and how much they can complement each other. The 70-80 % of internet users in Peru get connected by *cabinas*. In spite of the low per capita income, strong social, ethnic and linguistic cleavages, and low indicators in education and telephone coverage, Peru is among the leading nations in terms of internet access in Latin America through *cabinas*. Access to internet is necessary but not sufficient for an internet diffusion, conducive to development and social empowerment. The effectiveness of public access, as shown by *cabibas*, depends on their successful integration into the needs and social structures of their target groups. Authors from Costa Rica's *Fundación Acceso* put out three-step formula: equitable access, meaningful use and social appropriation.

The potential of internet was proved by Zapatista rebels in Chiapas over ten years ago. Zapatista guerillas called as the 'world's first internet guerillas' broke with the classic understanding of an 'armed avant-garde of the people', represented themselves as an armed but self-confined movement aiming at the construction of negotiating power for the powerless vis-à-vis the government and at making the voices of the marginalized indigenous groups to be heard. While there have been examples of effective use of internet, it is also common to see governmental restrictions and limitations on internet communication. The main reason is the way that internet and other means of communication were perceived for years as undermining the socialist regimes. Even though it seems as there has been some limited democratization in accessing to media, in order to keep the socialist characteristics of the state, the government in Cuba, for example, succeeds in keeping the country away from World Wide Web with special intra-Cuban networks and regulations.

Kaynakça

APC, Carta de APC sobre Derechos en Internet, <http://www.apc.org/espanol/rigts/charter.shtml>, 2001.

Camacho, Kemly, Internet, una herramienta para el cambio social? Elementos para una discusión necesaria, San José: Fundación Acceso, <http://www.acceso.or.cr/publica/telecom/conocimiento22.shtml>, 2001.

Castells, Manuel, *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society, Culture*, Cilt 1, 2. baskı (1. baskı 1996), Oxford/UK: Blackwell, 2000.

Cleaver, Harry, The Zapatistas and the Electronic Fabric of Struggle, <http://www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/zaps.html>, 1995.

Costa, Sergio, La esfera publica y las mediaciones entre cultura y politica. El caso de Brasil, in: *Metapolitica. Revista Trimestral de Teoria u Ciencia de la Politica*, Cilt 3, No 9, Ocak-Mart (Meksika D. F.), 1999, s. 95-108.

Gomez, Ricardo, "The Hall of Mirrors. The Internet in Latin America", *Current History*, Cilt 99, No 634, February (Philadelphia), 2000, s. 72-77.

Gomez, Ricardo, and Juliana Martinez, The Internet... Why? and What for? Thoughts on Information and Communication Technologies for Development in Latin America and the Carribean, San José: Fundación Acceso, <http://www.acceso.or.cr/PPPP/paraquepdf/ENG.pdf>, 2001

Herzog, Roman, *Internet und Politik in Lateinamerika: Peru*, Roman Herzog, Bert Hoffmann and Markus Schulz: *Internet und Politik in Lateinamerika 3. Cilt*, Frankfurt/M.: Vervuert (6 cilt), 2002.

Hoffman, Bert, "Kuba - Die Reform von innen, die nicht stattfand. Die Renaissance der kubanischen Sozialwissenschaften und die Reaktion der Staatsführung – eine Sichtung neuerer Publikationen aus Kuba", *Prokla 107*, Münster, 1997, s.317-333.

Hoffman, Bert, "Como no superar la brecha digital. Notas sobre el Representante Especial de las Naciones Unidas para las Tecnologías de Información y Comunicación y su modelo para orientarlas al servicio del desarrollo", *Iberoamericana 6* (Frankfurt/M.: Vervuert), Haziran 2002, s. 181-185.

Hoffmann, Bert, *The Politics of the Internet in Third World Development. Challenges in Contrasting Regimes with Case Studies of Costa Rica and Cuba*, New York: Routledge, 2004.

Huffschmid, Anne, *Diskursguerilla. Wortergreifung und Widersinn. Die Zapatistas im Spiegel der mexikanischen und internationalen Öffentlichkeit*, Heidelberg: Synchron Publishers, 2004.

ILO World Employment Report 2001. Life at Work in the Information Economy (+ CD-ROM with background paper), Cenevre.

ITU Americas Telecommunications Indicators 2000, Cenevre.

ITU World Telecommunication Development Report 2002: Reinventing Telecoms, Cenevre.

ITU World Telecommunication Development Report 2002: Reinventing Telecoms, Executive Summary, Cenevre, http://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/wtdr_02/index.html.

ITU World Telecommunication Development Report 2003: Access Indicators for the Information Society, Cenevre.

Proenza, Francisco J., Roberto Bastidas-Buch und Guillermo Montero, Telecentros para el desarrollo socioeconomico y rural. Documento de Trabajo del Departamento de Desarrollo Sostenible del Banco Interamericano de Desarrollo, <http://www.iadb.org/sds/itdev/telecentros/Telecentros.pdf>, 2001.

RCP, Red Cientifica Peruana, Cabinas Internet. Entre la democratizacion (del acceso) y la informalidad, <http://cabinas.rcp.net.pe/2aa.htm>, 2004.

Republica de Cuba, Constitucion de la Republica de Cuba, <http://www.cuba.cu/gobierno/consti.htm>, 1976.

Sanchez Villaverde, Ricardo, La Informatizacion de la sociedad: un arma de guerra de carril II. La Habana: CID FAR, 1996.

UNDP Human Development Report 2001: Making New Technologies Work for Human Development, Oxford-New York: Oxford University Press.